

WESLEY JÁNOS (1703-1791) ÉLETE ÉS TANÍTÁSA

1. Ki ez az ember, aki a megtérésekor talán minden idők legnagyobb ébredését indította el (legalábbis Angliában), amely gyakorlatilag megszakítás nélkül a haláláig, vagyis kb. 50 éven át tartott? Wesley (nálunk a „vezli” ejtőmód a gyakoribb, bár „veszli”-nek is ejtik) egy anglikán lelkész házaspár 15. gyermekeként született meg házuk kigyulladására és erős akaratú szüleinek kibékülése után. Nagyapja és dédapja is puritán lelkész volt. A puritánok ugyanakkor lelki elődei is voltak, s részben alighanem az ő több évszázados kitartó és komoly munkájuk gyümölcset aratta le. Anyja, Zsuzsanna a nonkonformisták Páljának nevezett dr. Samuel Annesley 25. gyermeke volt, de 13 éves korában teológiai megfontolásból elhagyta szüleinek szigorú kálvinizmusát, és az anglikán egyház kötelékébe lépett. Naponta 6 órán át oktatta gyermekeit, és férje távollétében 200 gyülekezeti tagnak tartott imaórákat a konyhájukban. Mihelyt a Wesley gyerekek elérték az egyéves kort, megtanulták, hogy féljenek a vesszőtől, és csak titokban, csendben hullassák könnyeiket. „Először is le kell győzni az akaratot, és ki kell fejleszteni az engedelmesség iránti készséget - írja Zsuzsanna. - Ha egy gyermek magatartását korrigálni kell, akkor le kell győzni akaratát, és ez nem nehéz, ha nem vált makacssá a túlzott engedékenység következtében. Ha azután a gyermek akaratosságát megtörtük, és az megtanulta tisztelni és félni szüleit, akkor más sok balgasága, gyermekessége felett szemet hunyhatunk.” Lehet, hogy ez a módszer hozzájárult Károly másoktól való túlzott függéséhez, de bátyját, Jánost nem tette gyenge akaratúvá - kevés ember tudta nála jobban elfogadtatni akaratát másokkal, sokszor a metodisták egész konferenciájával is. A szülők hamar észrevették, hogy Jánosban valami különös lakik. „János semmit sem tesz anélkül - még elhamarkodottan sem -, hogy azt meg ne tudná indokolni” - írta apja. Hatéves korában az epworthi gyülekezet tagjai - akik állandóan hadakoztak a lelkész apával - felgyújtották a paplakot, amely teljesen leégett. János hajszaát híján ott vesztett, s anyja ettől kezdve „tűzből kikapott üszöknek” nevezte őt (Zak 3,2) - innen az egyetlen magyar nyelvű Wesley-életrajz címe (Garth Lean, 1964).

2. Wesley 1720-tól az oxfordi Christ Church College hallgatója volt. 1725-ben diakónussá szentelték, majd 1726-ban a Lincoln College tagjává választották, ami tagságának 1751-es lemondásáig bizonyos anyagi függetlenséget is jelentett számára. Tanítani kezdett az oxfordi egyetemen, 1728-ban lelkésszé szentelték. A következő évtől tagja, sőt középpontja lett egy szűk (legfeljebb 25 fős) baráti társaságnak, amely öccse, Károly körül csoportosult. A görög Újszövetséget és a klasszikusokat olvasták, öskeresztény szokás szerint szerdán és pénteken böjtöltek (du. 3-ig nem ettek), hetente úrvacsorát vettek, rendszeres önvizsgálatot tartottak, börtönöket és betegeket látogattak, egyénileg és közösen is szigorú szabályok szerint éltek. Emiatt különféle gúnynevekkel illették őket, pl. Szent Klub, metodisták (módszereskedők) stb. Így Wesley már jóval a megtérése előtt sok üldöztetésben részesült a hitelvért. Kempis Tamás „Krisztus követése”, valamint William Law „Serious Call” (Komoly elhívás) és „Christian Perfection” (Keresztény tökéletesség) c. műveit olvasva rájött, hogy az ember vagy egész életével Krisztust szolgálja, vagy egyáltalán nem szolgálja őt - s az előbbire kezdett törekedni. 1733. jan. 1-jén az oxfordi Szt. Mária templomban elmondta „A szív körülmetélése” c. prédikációját (Róm 2,29; Károli), melyről naplójában (amely kivonatosan magyarul is megjelent; más könyvekkel együtt kölcsönözhető vagy megvehető a Metodista vagy a Názáreti Egyháznál) 1765-ben így nyilatkozik: „Benne van minden, amit ma is tanítok a bűntől való teljes megszabadulásról és arról, hogy mit jelent Istent osztatlan szívvel szolgálni”.

3. 1735-ben Károllyal és oxfordi társaságuk másik két tagjával Georgiába ment az indiánok térítése végett. 1753-ban így ír erről: „Ha a georgiai indiánok közül valamelyik beteg lett (de ez ritkán fordult elő addig, amíg a keresztényektől el nem tanulták a falánkságot és az iszákosságot), azok, akik a közelében voltak, megadtak neki mindent, amire szüksége volt. Ő, kicsoda téríti meg az angolokat becsületes pogányságra?” Útközben találkozott a hernhuti cseh-morva közösség egy csoportjával, s 2,5 évi távollét után hazatérve rájött, hogy még nem tért meg. Londonban találkozott Böhler Péterrel, a cseh-morva közösség lelkészével, aki jobban megvilágította előtte a kegyelemből való üdvösség útját, s meggyőzte őt arról, hogy a Krisztusba vetett igaz hittől elválaszthatatlan a bűn feletti győzelem és a bűnbocsánatból származó állandó békeség. Megtérése 1738. máj. 24-én történt, amikor a cseh-morva közösség Aldersgate utcai összejövetelén Luthernek a Római levélhez írt magyarázatát olvasták (3 nappal Károly megtérése után, amely szintén Böhler hatására következett be).

4. 1739. jan. 1-jén Károllyal és Whitefielddel (az ébredés másik két nagy alakjával), valamint másokkal szeretetvendégségen vettek részt a londoni Fetterlane-en, amikor különösen megtapasztalták a Szentlélek erejét. Wesley Whitefield példáját követve a szabad ég alatt kezdett prédikálni (mivel a templomok sorra bezárultak előtte evangéliumi igehirdetése miatt), ahol hamarosan ezrek hallgatták, köztük durva bányászok

is. Egy-egy prédikációját sokszor 10-20 ezren is hallották, s a Szentlélek gyakran különös jelek kíséretében győzte meg az embereket bűneikről - sóhajtoztak, hangosan nyögtek, Isten irgalmáért kiáltoztak, a földre estek, öntudatlan állapotba kerültek; majd az értük való imádkozás hatására hirtelen felszabadultak, megteltek békességgel, bizonyossággal és Isten dicséretével. Mindez eleinte Wesleyéket is megdöbbenetete, de a megtérés későbbi gyümölcsseinek szinte törvényszerű jelentkezése meggyőzte őket, hogy Isten ilyen szokatlan módon is munkálkodhat. Azonban nem e jeleket tekintették a megtérés bizonyítékának, hanem a megszentelt és gyümölcsöző életet. Wesleyvel és másokkal is történtek csodás gyógyulások, de az orvosok segítségét sem vetette el.

5. Wesley helytelenítette azt a gyakorlatot, hogy néhol egyszerre többen énekeltek, szóltak vagy imádkoztak, s tusakodásuk közben a szavaik gyakran érthetetlenek voltak (ld. naplójának 1762. nov. 1-jei bejegyzését), bár úgy tűnik, akkoriban még nem volt olyan népszerű a manapság karizmatikus körökben nyelveken szólásnak vagy „imanyelvnek” nevezett glosszolália (érthetetlen beszéd), amely alighanem csak 1900 óta terjedt el jobban. Ezzel kapcsolatban a következőket írja „Szentírás-hű kereszténység” c. híres prédikációjának elején (Bev. 3.), melyet 1744. aug. 24-én mondott el Oxfordban: „Hogy vajon Isten azt akarta-e, hogy a Szentlélek emez ajándékai megmaradjanak az egyházban minden korban, és hogy vajon visszaadtnak-e 'a mindenség újjáteremtése' közeledtével, ezeket a kérdéseket nem szükséges eldönteni. Azt viszont fontos megfigyelni, hogy Isten még az egyház csecsemőkorában is mértékkel osztogatta őket.... Mindenki szólt nyelveken? Nem, semmiképpen sem. Talán ezer közül egy vagy még kevesebb. Alighanem csak az egyház tanítói, és közülük is csak néhányan. Ennél magasabb célja volt tehát annak, hogy 'megteltek mindnyájan Szentlélekkel',”.

6. Wesley idővel a kényszerítő szükségnek engedve laikus prédikátorokat is munkába állított, de maga mindvégig az anglikán egyházban maradt, s életében a metodistákat is sikerült ott tartania. 1738. máj. 1-jétől kezdve 5-12 fős társaságokat (szövetségeket) szervezett, melyek tagjai hetente összejöttek, hogy megvallják egymásnak bűneiket, imádkozzanak egymásért (Jak 5,16), és énekeljenek. A növekvő társaságokat idővel kb. 12 fős osztályokra osztották, egy-egy vezető gondjaira bízva őket. A különböző szintű vezetők változó gyakorisággal (néha hetente) végiglátogatták a csoportjuk tagjait, érdeklődve lelki hogylétük felől, tanácsolva őket, és összegyűjtve a szövetségnek szánt adományait. Így könnyűszerrel el lehetett távolítani a rendetlenül élőket. Csak azok tartozhattak a társaságokhoz, akik valóban a kereszténységhez méltóan éltek. Wesley a társaságokat később körzetekbe sorolta, melyek élén helyettesei (általában laikus prédikátorok) álltak. Halálakor 300 utazó és 1000 helyi igehirdetője volt, s a társaságokkal kb. 120 ezer ember állt kapcsolatban. „Ha úgy prédikál is valaki, mint egy apostol - írja -, de a felébredtetet nem gyűjti össze és nem neveli őket tovább az Isten utáiban, nem tesz mást, mintha gyermekeket szülne az embergyilkos számára. [Pembrokshire-ben nincs megalakult társaság, ezért] tíz egykor felébredtetből kilenc mélyebben alszik, mint valaha.”

7. Wesley hihetetlenül munkabíró volt: 85 évesen is napi 60 km-t lovagolt. Életében kb. 400 ezer km-t tett meg lóháton, bejárva a brit szigeteket, miközben rengeteget olvasott (prédikátorait is erre biztatta és tanította). Általában 4-kor kelt, 5-kor már prédikált - ezt a bányászok között szokta meg, mivel nekik később dolgozniuk kellett; de általános szokássá tette, mert ez az időpont nem ütközött az anglikán egyház istentiszteleteivel, amire mindig ügyelt. Naponta gyakran 5 prédikációt is elmondott, egész életében pedig legalább 40-45 ezret. Emellett igen sokat írt, látogatta a társaságokat, irányította az egyre nagyobb metodista közösséget. Mottója ez volt: „tedd meg mindazt, ami a kezed ügyébe esik” (Préd 9,10; 1Sám 10,7). Fiúiskolát alapított és tankönyveket írt, 233 művet adott ki különféle témákról, összes művei 14 vaskos kötetben jelentek meg, összeállított egy keresztény könyvtárat, 4 kötetben megírta Anglia történetét, írt egy könyvet □Madarokról, vadakról és rovarokról”, egy másikat pedig az orvostudományról, ingyenes gyógyszerátarát nyitott, egy elektromos gép felhasználásával több mint 1000 embert meggyógyított, fonó- és kötőműhelyeket rendezett be a szegényeknek (ld. naplójának 1740. nov. 25-i bejegyzését), könyvei után 40.000 fontot kapott, de ebből semmit sem tartott meg magának. Wesley és prédikátorai igen sok bántást, üldöztetést szenvedtek el, egyeseket meg is öltek közülük - néhányszor Wesley is csak hajszál híján menekült meg ettől. Hősies bátorsága és higgadtsága mellett a Szentlélek is nagy mértékben közrejátszhatott ebben. Csak egyszer tört össze a nyilvánosság előtt, amikor 1788-ban, 2 héttel Károly halála után a gyülekezetben elkezdett felolvasni egy megindító éneket, melyet öccse szerzett, majd zokogva leült.

8. Tanításában a mindenki számára elérhető ingyenkegyelem mellett a gyakorlatban megnyilvánuló szentségre helyezte a hangsúlyt; ezt tartotta a metodisták sajátos megbízatásának és a gyümölcsöző munka

feltételének. „Ha a hitet és a cselekedetet összekapcsoljuk prédikációkban - írja 1772-ben Károlynak -, akkor nem maradunk áldás nélkül. De minden prédikáció közül a leghaszontalanabb, sőt legkártékonyabb az, amit általában evangelizációs ígértetésnek neveznek; élénk szóáradatot értek rajta, amely a Krisztus szenvedéséről vagy a hit által való üdvözülésről szól, de anélkül, hogy mélyen a szívünkbe vésnénk a megszentelődést. Egyre világosabban látom, hogy ebből természetszerűen következik, hogy így számúznak minden szentséget a világból.”

9. 1740. aug. 8-án írt levelében kifejezte nemtetszését, amiért a herrnhutiak azt tanították a (jelenlegi) keresztény üdvösségről, „(1) hogy magában foglalja az Isten parancsolatai alól való szabadulást, ami azt jelenti, hogy az, aki hit által üdvösségre jutott, nem köteles vagy kénytelen azoknak engedelmeskedni; s nem tesz semmit mintegy parancsra vagy kötelességből. Állításuk támogatására hivatkoznak az Újszövetségre, hogy abban nincs egyéb parancs, csak hogy higgyünk...; (2) hogy magában foglalja a világhoz való igazodás szabadságát, amennyiben beszélgethetünk jelentéktelen, sőt haszontalan dolgokról; világi szórakozásokban vehetünk részt, ha azzal jót teszünk; magunkra ölthetünk aranyat és drága ruhákat... (3) Magában foglalja az üldöztetés elkerülésének szabadságát; tehát nem kell megfeddeni azt, aki szemünk előtt vétkezik...; nem kell egyszerű beszédmódot, őszinte és nyílt magatartást tanúsítani mindenkiel szemben...”

10. 1762. okt. 28-án naplójában följegyezte: „Sok évvel ezelőtt testvérem gyakran mondta: 'Pünkösöd még nem érkezett el teljesen; de nincs kétségem afelől, hogy el fog jönni. És akkor majd ugyanolyan gyakran hallasz megszentelt életű emberekről, mint most megigazultakról.' Bármely elfogulatlan olvasó megállapíthatja, hogy ez az idő elérkezett.” Valóban, emberek ezrei jutottak el a teljes megszentelődéshez. Ezt a célt szolgálta a társaságoknak az a szokása is, hogy újév elején különleges istentisztelet keretében megerősítették az Istennel kötött szövetséget, melyben komolyan elkötelezték magukat a szent életre. Wesley már 1739-től kezdve arra biztatta őket, hogy péntekenként böjtöljenek, és gyakran éjfélig virrasztva imádkoztak együtt. Sokszor megtapasztalták a közös böjtölés áldásos és ébresztő hatásait. Wesley 1763. jún. 7-én azt írja naplójában: „Vajon nem ennek a nyilvánvaló kötelességnek az elhanyagolása (úgy értem, a böjtölésé, melyet Urunk az alamizsnaosztás és az imádság mellé sorolt) a keresztények halott állapotának egyik általános oka? Elhanyagolhatja-e valaki ezt szándékosan anélkül, hogy vétkessé ne válna?”

11. 1767. nov. 20-án naplójában közli egy olyan ember levelét, aki sokat böjtöl, rendkívül igénytelenül táplálkozik és él annak érdekében, hogy igen csekély jövedelmének több mint 40%-át adakozásra, a szegényeken való segítségre fordíthassa. Szinte hallom a keresztények felzúdulását: annyira átvettük élvhajhászó világunk mentalitását, hogy nemcsak elképzelhetetlennek tartjuk az ilyen életmódot, hanem hallani is alig bírunk róla! Mennyire aktuálisak ma is Wesleynek az igazi keresztények ritkaságára vonatkozó szavai! (Ld. „Szentírás-hű kereszténység” c. prédikációját.)

12. Wesley nem politizált, nem valamiféle „szociális programot” valósított meg, kereszténységének megélése révén mégis messze ható társadalmi változásokat, szociális forradalmat indított el Angliában, és hatása más országokra is kiterjedt. Pamfleteket írt és határozottan fellépett a virágkorát élő rabszolga-kereskedelem ellen. Jelentős része volt William Wilberforce megtérésében, akit közvetlenül halála előtt is biztatott a rabszolgaság elleni harcra, s aki a parlamentben elérte a rabszolga-kereskedelem, majd a rabszolgaság megszüntetését. Wesley hatalmas befolyását egyesek annak tulajdonították, hogy rákényszerítette másokra az akaratát, ezt azonban elsősorban áldozatos és gyakran ellenfeleit is lehengerlő szeretetével érte el. Maga sosem kérkedett a teljes megszentelődésével (bár azt feltehetően az 1740-es évek eleje táján elérte), sőt amikor 1753-ban súlyosan megbetegedett, a következő sírfeliratot készítette el magának: „Itt fekszik Wesley Jánosnak, e tűzből kikapott üszöknek teste, aki életének 51. évében tüdőgyulladásban halt meg, adósságait kifizetve 10 fontot sem hagyott maga után, és azért könyörög, hogy Isten irgalmas legyen hozzá, haszontalan szolgálójához.” Halála előtt a prédikátorok 100 fős konferenciájára bízta a metodisták vezetését, s utána azok kiléptek az anglikán egyházból, létrehozva a mára 50 millióra nőtt (bár több ágra szakadt) metodista egyházat.

13. Hadd idézzek most „A szolgaság és a fiúság lelke” (The Spirit of Bondage and of Adoption) c. prédikációjából (IV.1.). „Megkaptad-e a fiúság Lelkét, aki mindig így kiált: 'Abbá, Atya!?' Vagy 'a pokol torkából' [vö. Jón 2,3], a búsulás és a félelem terhével kiáltasz Istenhez? Vagy idegenkedsz mindettől, el sem tudod képzelni, mit akarok ezekkel mondani? Pogány, vedd le az álarcodat! Krisztust soha nem öltötted magadra! Állj elő fedetlen arccal! Tekints az égre, és ismerd el az örökkön örökké élő előtt, hogy nem illet meg téged semmi rész sem Isten fiai, sem pedig a szolgálói között!

Akárki vagy: vétkezel-e vagy nem? Ha igen, szándékosan vagy akaratlanul? Akár így, akár úgy vétkezel, Isten megmondta, kitől vagy: 'Aki a bűnt cselekszi, az az ördögtől van' [1Jn 3,8]. Ha szándékosan teszed, hűséges szolgája vagy az ördögnek, és biztosan meg fog jutalmazni fáradozásodért. Ha akaratlanul teszed, akkor is a szolgája vagy. Isten szabadítson meg téged a kezei közül!

Harcolsz-e naponta minden bűn ellen? És felettébb diadalmaskodsz-e naponta? Akkor elismerem: Isten gyermeke vagy. Ó, állj meg szilárdan dicső szabadságodban! Vagy harcolsz, de nem diadalmaskodsz? Igyekszel győzni, de nem sikerül? Akkor még nem vagy Krisztusban hívő, de folytasd, és megismered az Urat. Vagy nem harcolsz egyáltalán, hanem könnyű, rest, divatos életet élsz? Ó, hogy mered a Krisztus nevét ajkadra venni? Hogy miattad káromolják őt a pogányok között? Ébredj fel, aki alszol! Hívd segítségül Istenedet, mielőtt a mélység elnyelne!" (Prédikációk I., 119. o. [Názáreti Egyház Alapítvány, Budapest, 2001].)

14. Wesley sokáig a lelkészek nőtlensége mellett szállt síkra, de idővel megváltozott a véleménye, s előbb hajszáj híján házasságot kötött Grace Murray-jel, aki végül egyik barátjának felesége lett, majd másfél év múlva, 1751 februárjában (47 éves fejjel) elég elhamarkodottan (alighanem csupán egy-két hét udvarlás után) elvette Molly Vazeille-t, a 4 gyermekes özvegyet. 1751-ben írta naplójába (talán a jó feleség mellett ellanyhult Károlyra gondolva): „Nem értem, hogyan adhat számot Istennek egy methodista prédikátor, ha házasemberként csak egyszer is kevesebbet prédikál vagy utazik, mint nőtlen korában. Bizony igaz: 'akiknek van feleségük, úgy éljenek, mintha nem volna', (1Kor 7,29). Ő mindvégig követte ezt az elvet, s már az esküvőt követő napokban térden állva prédikált (mivel egy héttel korábban csúnyán megütötte a bokáját), majd kb. két héttel később (amikor járni még mindig nem tudott) egyedül ellovagolt egy ötnapos konferenciára. Csöppet sem hozzáillő társa eleinte még elkísérte számos útjára, de később elhidegült tőle, sőt eszelős módon féltékeny lett rá. Wesleyt legfeljebb csak azért hibáztatják életrajzírói (akik közül L. Tyerman számol be részletesen Wesley házasságáról: „The Life and Times of the Rev. John Wesley, M.A.”, Hodder & Stoughton, 1890, II. kötet, 100-115. o.; megtekinthető a református Ráday Könyvtárban), hogy meleg hangú levelekben nyújtott lelki bátorítást a társaságok néhány női tagjának. Egyébként a legnagyobb szeretetet tanúsította felesége iránt akkor is, amikor az a tudta nélkül elvett, sőt kitalált leveleket adott át ellenségeinek és jelentetett meg, hogy őt lejárassa; alaptalanul azzal vádolta őt, hogy Károly felesége évekig a szeretője volt; gyakran 150 km-t utazott, hogy lássa, ki ül férje mellett a kocsiban; kb. 60 kilós férjét a hajánál fogva vonszolta a padlón, és kitepte a haját. Felesége 1771. januárjában Wesley előtt ismeretlen okból elment Newcastle-ba azzal az elhatározással, hogy soha vissza nem tér. „Nem hagytam el, nem küldtem el, nem hívom vissza” - írja Wesley a naplójában. Másfél év múlva Newcastle-ba ment, és feleségével tért haza, de nem volt köztük igazi békesség. Gyermeük nem született; felesége 1881-ben meghalt, s Wesley a temetéséről is csak 1-2 nappal később értesült. Feltételezhető, hogy Wesley Isten iránti odaadása akkor sem csökkent volna, ha egy „házisárkány” helyett egy boldogabb házasság finomabb kísértéseivel kell szembenéznie; bár ő maga úgy vélte, hogy Isten éppen az utóbbtól akarta megóvni házassága révén.

15. Végül hadd foglalkozzunk néhány ellenvetéssel, melyet a teljes megszentelődéssel szemben hoznak fel. A Jak 3,2 („sokat vétkezünk mindnyájan”) vagy általában az emberekre vonatkozik (de nem a teljesen megszenteltekre; Wesleynek is ez a véleménye), vagy a bűn tágabb, objektív meghatározásából indul ki. Pál az 1Kor 4,4-ben kijelenti: „semmi vádat nem tudok önmagamra mondani”. Tehát az a vallomása, hogy ő a bűnösök közt az első, nem feltétlenül jelenti azt, hogy állandóan vétkezett (inkább arról lehet szó, hogy elsőként magáról ismeri el, hogy bűnös, vagyis vétkezett; 1Tim 1,13kk). Az 1Kor 15,34-ben ő is azt írja: „Legyetek valóban józanok, és ne vétkezzetek, mert némelyek nem ismerik az Istent” (olvasói közül nyilván többen vétkeztek, de ez nem törvényszerű; a keresztény norma az, hogy az ember nem vétkezik).

Hargitai Róbert (www.hivo.hu), 2005.02-2007.11.